

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 53/2019 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen Tornionjoen lohikuolemien syyn selvittämisestä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Kaisa Juuson /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 53/2019 vp:

Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä selvittääkseen syyn tähän lohikantoja uhkaavaan kuolleisuuteen Tornionjoella ja samalla turvaa, että kutukantatavoite täyttyy?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Tornionjoen nousulohissa havaitut ihovauriot ja lisääntynyt kuolleisuus ovat aiheuttaneet vuosittain paljon huolta Tornionjoen vesistöalueella sekä Suomen että Ruotsin puolella vuodesta 2014. Erityisesti emolohien nousukauden aikainen suuri kuolleiden tai sairaiden lohien määrä on ollut poikkeavaa. Iso osa sairaista lohista on ennen kuolemaansa sairastanut vesihometautia. Vesihometautia pidetään kuitenkin toissijaisena kuolinsyynä, yleensä tartunta iskee vaurioituneeseen ihoon, eviin tai kiduksiin. Syksyinen, kudun jälkeinen vesihomekuolleisuus on syytä pitää erillään lohien nousun aikaisesta kuolleisuudesta. Syksyisen kuolleisuuden syynä on merkittävältä osin usean kuukauden syömättömyys ja kudun aiheuttama rasitus. On ilmeistä, että useat tämän vuosikymmenen pitkät lämpimät syksyt ovat suosineet vesihometta ja tämä on ollut välittömänä kuolinsyynä aikaisempaa useammin –tähän viittaavat kalastajien muistitiedot aikaisempien suurten nousumäärien syksyistä, jolloin vastaavaa vesihome-epidemiaa ei havaittu. Nousuaikainen runsas kuolleisuus ja iho-oireet eivät kuitenkaan selity vesihomeelle otollisilla olosuhteilla. Nousulohien ihovaurioita ja kuolleisuutta on Tornionjoen lisäksi todettu myös useissa Ruotsin Itämeren sekä länsirannikon joissa, Suomen puolen padottujen jokisuiden lohissa vähemmän. Myöskään Simojoesta ei viranomaisille ole juuri tullut havaintoja vastaavasta.

Vuosien 2014 -2018 aikana Tornionjoen vesistöalueella ei tutkimuksissa ole todettu kalojen vakavia tarttuvia tauteja. Vesihometartunnoille altistavia pintavaurioita tutkittiin Ruokaviraston ja Ruotsin valtion eläinlääketieteellisen laitoksen (Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA) projektitutkimuksessa 2016. Hylkeiden ja kalastusvälineiden sekä muiden tekijöiden aiheuttamat mekaaniset vauriot ovat olennainen tekijä lisääntyneen sairastuneisuuden taustalla. Lohissa todettiin jokialueella sekä akuutteja että kroonisia viiltohaavoja, mikä osoittaa vaurioita tapahtuvan sekä meri- että jokivaelluksen aikana. Myös tänä kesänä on Tornionjoessa tavattujen kaltaisia pintavaurioita ja vesihometartuntoja todettu jo Perämerestä pyydystetyissä emolohissa. Myös havaspyydyksissä olostä kieliviä pantamaisia kulumia havaittiin vuoden 2016 projektissa usein. Syynä

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 53/2019 vp

ovat pyydyksistä irtipääsy, mutta myös sivusaaliina saatujen ja muuten pyydyksistä vapautettujen lohien irti päästämiset. Myös pyydystä ja päästä –kalastus ja vieheet uistelu- ja perhokalastuksessa voivat aiheuttaa pintavaurioita kalaan. Seurauksena ihovaurioista ovat toissijaiset infektiot. Projektissa todettiin myös hajatapauksina ihon bakteeritartuntoja sekä ihon kuoliomuutoksia, joiden aiheuttajaa ei ole saatu selville. Julkisuudessa usein esillä olleen UDN-taudin (ulcerative dermal necrosis) osuus Tornionjoen lohikuolemassa on tehtyjen tutkimusten perusteella hyvin vähäinen.

Vuosina 2017 -2019 Perämeren lohia ja taimenia on tutkittu erityisesti virusten varalta marraskuussa 2017 todetun IHN-epidemian (infectious haematopoietic necrosis) yhteydessä, sekä emokalapyynnin ja lohien yli siirtojen yhteydessä vastustettavien kalatautiin varalta. Vuonna 2017 on tutkittu yhteensä 177, vuonna 2018 yhteensä 594 ja vuonna 2019 heinäkuun alkuun mennessä yhteensä 354 merilohta ja –taimenta Perämereltä tai nousualueelta. Suurin osa on ollut täysin terveitä kaloja, tautioireiden takia tutkittaviksi on tullut vain muutamia. Tautioireet eivät poikenneet aikaisemmista vuosista. SVA tutki vuoden 2018 aikana suuremmalla otannalla ja perusteellisemmin Tornionjoen ja neljän muun Itämeren lohijoen kaloja. Tässä yhteydessä todettiin mm. muutoksia lohien verenkuvassa, mutta selitystä sille ei toistaiseksi löydetty. Lopullinen raportti SVA:n vuoden 2018 tutkimuksista on odotettavissa syksyllä. Vesihome on luonnonkalojen lisäksi viime vuosina ollut myös kalanviljelyn riesana. Ruokavirasto tekee Luonnonvarakeskuksen, Suomen Kalankasvattajaliiton ja Åbo Akademin kanssa tutkimusta vesihomesta ja sen ehkäisystä.

Kesän 2019 Tornionjoen lohikuolemien yhteydessä näyttää alussa vallinneen epätietoisuutta siitä, kenelle pitäisi ilmoittaa asiasta. Aikaisessa vaiheessa tulleet ilmoitukset suoraan viranomaiselle ovat kuitenkin tärkeitä, jotta asiassa saadaan riittävä tilannekuva ja mahdollisuus järjestää näytteenottoa tarpeen mukaan. Ensimmäiset näytelohet kesän 2019 sairaista lohimoista toimitettiin Ruokavirastoon heinäkuussa. Näiden kalojen tutkimukset ovat käynnissä. Ruokavirasto on sopinut näytehankinnan yhteistyöstä Lapin ELY-keskuksen ja aluehallintoviraston sekä Luonnonvarakeskuksen kanssa ja jatkossa näytteitä saadaan myös tätä kautta. Kaikkien viranomaisten tiedon saannissa ovat kalastajat ja muut kansalaiset kuitenkin avainasemassa toimiessaan tilanteen seurannan ”tuntosarvina” sekä jokivarressa että merialueella. Myös kalastajia ja muita tapausten havainnoijia on ohjattu näytteenotossa.

Ruokaviraston tekemät tutkimukset lohikuolemassa koskevat ensi sijassa tarttuvien eläintautien selvittämistä, mutta tutkimuksissa voidaan saada viitteitä myös muista syistä kalojen kuolleisuuteen. Mahdolliset kalojen joukkokuolemaselvitykset ja vesien pilaantumisen aiheuttamat vesistöjen käytettävyyteen liittyvät viranomaistutkimukset tehdään ELY-keskuksen toimesta. Lapin ELY-keskus on jo aloittanut tehostetun vesistöseurannan poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi. Sekä näytemäärää että analyysivalikoimaa on laajennettu. Tähän mennessä vesistöseurannassa ei ole ollut merkittäviä poikkeamia edellisten vuosien tuloksiin verrattuna. Menettelytapoja luonnonkalojen näytehankinnassa ja tiedottamisessa viranomaisten kesken tullaan täsmentämään.

Yhteistyötä tehdään myös Ruotsin viranomaisten kanssa, koska Tornionjoki on yhteinen vesistöalue. Tornionjoen kalastussäännön mukaan Lapin ELY-keskus, Fiskeriverket ja Norrbottenin lää-

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 53/2019 vp

nin lääninhallitus saavat kalastussäännön määräyksistä poiketen yksittäistapauksissa ja asiasta sovittuaan myöntää luvan viranomaisten sopimien ehtojen mukaiseen tieteellisessä tarkoituksessa tapahtuvaan pyyntiin. Suomen viranomaiset valmistelevat parhaillaan poikkeuslupaa, jonka nojalla Ruokavirasto voi järjestää sairaiden kalojen pyydystämistä näytteenottoa varten. Poikkeuslupavalmisteluista on tiedotettu Ruotsia.

Tilanteen selvittämistä jatketaan Ruokaviraston, Lapin ELY-keskuksen, Luonnonvarakeskuksen ja aluehallintoviraston yhteistyönä. Kalatautien selvittämiseen ja torjuntaan tullaan osoittamaan riittävät resurssit. Luonnonkalojen sairauksien ja kuolleisuuden syiden osoittaminen on kuitenkin erittäin haastavaa, koska mahdollisia syitä on lukuisia sisältäen mm. uudet ja tunnetut tarttuvat kalataudit, myrkytykset ja puutostilat. Myös joessa ja vaellusalueella vallitsevilla olosuhteilla ja siellä harjoitetulla toiminnalla voi olla vaikutusta. Torjunnan onnistuminen riippuu olennaisesti siitä, voidaanko kuolleisuuden syihin vaikuttaa. Esimerkiksi luonnonkalojen tartuntoja ei yleensä voida estää eikä hävittää.

Kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle on valtioneuvoston periaatepäätös, joka ohjaa valtion viranomaisten toimintaa. Myös pääministeri Antti Rinteen hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut toimeenpanemaan kansallista lohi- ja meritaimenstrategiaa. Strategiassa on asetettu strategiseen päämäärään liittyvänä toimenpiteenä Tornionjoen ja Simojoen smolttituotannolle 80% minimitavoite 25% riskitasolla ja sitä vastaava kutukantatavoite lohien määränä. Strategian mukaan mainittujen tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan neljän perättäisen vuoden liukuvana keskiarvona. Lisäksi strategiassa todetaan, että smolttituotanto- ja kutukantatavoitteita tulee käyttää kalastuksen säätelyn perustana. Maa- ja metsätalousministeriö seuraa yhdessä Luonnonvarakeskuksen kanssa mainittujen tavoitteiden toteutumista. Tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa huomioidaan myös havaittujen kalakuolemien vaikutus.

Helsingissä 2.8.2019

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä